

Asia: VN/25041/2020

Henkilötunnusjärjestelmän uudistamista koskevat säädös- ja muut ehdotukset

Luonnos hallituksen esitykseksi

Yleiset huomiot esityksen tavoitteista

Trasek ry kiittää tilaisuudesta antaa lausuntonsa. Pidämme esitettyä henkilötunnusuudistusta tarpeellisena ja sen tavoitteita hyvinä. Samalla kuitenkin huomautamme, että uudistus tällaisenaan jää puolitiehen: siirtymä esitetyn kaltaiseen yksilöintitunnukseen olisi ollut merkittävästi parempi.

Huomiot mahdollisuuteen saada henkilötunnus jo Suomessa oleskeluun oikeuttavaa lupaa tai rekisteröintiä koskevan hakemuksen perusteella (1. lakiehdotuksen 9 ja 22.2 §)

-

Huomiot mahdollisuudesta tallettaa ulkomaalaisen henkilön tiedot väestötietojärjestelmään ulkoisen palveluntarjoajan oleskelulupa-asiassa tekemän henkilöllisyydestä varmistumisen perusteella (1. lakiehdotuksen 22.3 §)

-

Etärekisteröintimenettelyä koskevat huomiot (1. lakiehdotuksen 9 a–9 d ja 34 a §)

-

Sukupuolineutraalia henkilötunnusta koskevat huomiot

Pidämme tärkeänä esityksen kohtaa, jonka mukaan sellainen henkilö, joka on saanut henkilötunnuksensa ennen uudistuksen voimaantuloa, voisi juridista sukupuolta korjatessaan saada vanhan käytännön mukaan sukupuoltaan vastaavan henkilötunnuksen. Esityksen perusteluihin sivulle 87 kirjattu rajausta, jonka mukaan henkilötunnuksen voisi tällä perusteella vaihtaa vain kerran, on kuitenkin kestävä. Tilanteet, joissa sukupuolen korjaus osoittautuu vääräksi valinnaksi, ovat äärimmäisen harvinaisia mutta myös henkilölle itselleen ja hänen lähipiirilleen valtava traumaattisia. Rajausta ei siis voi mielekkäästi perustella viranomaisten työkuormalla tai henkilötunnusten määrällä, ja toisaalta sen voi odottaa jokaisessa soveltamistapauksessaan kasvattavan jo ennestään suurta inhimillistä kärsimystä. Ihannetilanne olisi, jos tällaisissa juridisen

sukupuolen uudelleenkorjaustilanteissa henkilö voisi saada takaisin hänellä jo aiemmin olleen henkilötunnuksen.

Huomautamme samalla, että vanhan järjestelmän mukaan "väärälle" sukupuolelle kuuluva henkilötunnus voi paljastaa muitakin haavoittuvuuksia kuin sukupuolenkorjauksen. Soisimme siksi harkittavan, olisiko syytä tarjota mahdollisuus vanhan järjestelmän tapaan sukupuolikoodattuun henkilötunnukseen myös esimerkiksi maahanmuuttajille tai sellaisille rikoksen uhreille, joille henkilötunnuksen vaihto on välttämätöntä.

Uutta yksilöintitunnusta koskevat huomiot

Esitetty tunnus, joka ainoastaan yksilöi henkilön, on uudistuksena tervetullut. Toivottavaa olisi, että tulevaisuudessa tällä yksilöintitunnuksella voitaisiin mahdollisesti korvata henkilötunnusjärjestelmä. Toivottavaa olisi myös, että yksilöintitunnuksen ympärille rakennettaisiin sellaiset järjestelmät, joiden kautta mahdollisuus vahvaan tunnistautumiseen säilyisi myös henkilötunnuksen muutosprosessin aikana.

Muut hallituksen esitystä ja alustavaa asetusluonnosta koskevat huomiot

Muunlainen juridinen sukupuolimerkintä kuin mies / nainen tulisi mahdollistaa. Matkustusasiakirjoja koskevissa kansainvälisissä säädöksissä kolmas vaihtoehto on ollut jo pitkään käytössä, ja myös Euroopan komissio suosittelee tällaista toimintamallia. Tällä hetkellä Suomeen muuttavan sukupuolimerkintä pakotetaan meillä käytössä olevaan kahden vaihtoehdon malliin, mutta maahanmuuttajan oikeus säilyttää muunlainen merkintä on tärkeä turvata.

Esitettyjen lakimuutosten sanamuodot olisi syytä tarkistaa, ja vastaavasti kuin paraikaa valmisteilla olevassa translakiuudistuksen luonnoksessa viittaukset "vastakkaiseen sukupuoleen" vaihtaa viittauksiksi "toiseen sukupuoleen". Tämä ei muuta lakiesityksen sisältöä mutta voi muutamissa tapauksissa vähentää tarvetta myöhemmille muutoksille.

Väestötietojärjestelmän sukupuolenkorjausta koskeva merkintä on poistettava. Ei ole nähtävissä, että merkinnästä olisi sellaista hyötyä, jota ei voisi saavuttaa muulla henkilötietojen suojauksen säätelyllä, mutta toisaalta tällaisen selvän merkinnän olemassaolo on jo itsessään riski. Esimerkiksi paraikaa käynnissä olevan Ukrainan sodan propagandassa on käytetty sellaista sukupuolivähemmistöihin kohdistuvaa retoriikkaa, jonka perusteella voi perustellusti pelätä transsukupuolisuutta osoittavan rekisterimerkinnän johtavan vainotuksi tulemiseen.

Kysymys vain ministeriöille: Seuraako esitykseen sisältyvistä muutosehdotuksista muutostarpeita hallinnonalanne lainsäädäntöön? Jos kyllä, mihin lakeihin muutoksia on tarpeen tehdä ja onko muutokset tarpeen sisällyttää esitykseen liitelakeina?

-

Informaatio-ohjauksen suunnitelma

Ovatko toimenpidesuositukset oikean suuntaisia? Mitä pidätte erityisen hyvänä tai mitä pidätte tarpeettomana?

Pidämme hyvänä, että tavoitteena on luopua henkilötunnuksen ja Kela-kortin käytöstä tunnistautumiseen. Kela-korttia vastaava toiminnallisuus olisi hyvä saada takaisin henkilökorttiin, mutta toisaalta erillinen – ja ilmainen – Kela-kortti on hyvä säilyttää. Vahvan tunnistamisen tavat ovat valitettavan kattavasti maksullisia, ja jonkinlainen ilmainen tapa tunnistautua sekä sähköisesti että henkilökortin tapaan lisäisi tasa-arvoa.

Olisi toivottavaa, että sähköisesti käytettäisiin mahdollisuuksien mukaan henkilön kaikkien etunimien sijasta väestötietojärjestelmään merkittyä kutsumanimeä. Muutamiin sukupuolivähemmistöihin kuulumisen on pääteltävissä koko etunimisarjasta, ja tällaisten tapausten määrä on nykyisen etu- ja sukunimilain aikana kasvanut.

Millä muilla toimenpiteillä henkilötunnuksen kysymistä ainoana tunnistustapana voitaisiin ehkäistä sähköisessä asiointissa, käyntiasioinnissa ja puhelinasioinnissa?

-

Mitä säädösmuutostarpeita tai ohjeistuksia tunnistatte eri toimialoilla tai palveluissa, jotta henkilötunnuksen kysymistä ainoana tunnistustapana voitaisiin ehkäistä?

-

Mitä säädösmuutostarpeita tunnistatte, että tunnistustapahtuma olisi tarpeeksi luotettava palvelutapahtumaan nähden ja näettekö tarvetta velvoittaa laajemmin vahvan sähköisen tunnistamisen käyttöön (millä toimialoilla, missä palveluissa)?

-

Henkilötunnuksen vaihtamiskynnyksen madaltamista koskeva arviomuistio

Kommentit muistioon

Sähköisten tunnistautumisvälineiden merkitys on jo nyt merkittävä ja kasvaa edelleen, ja siksi katkos niiden käytössä olisi hyvä saada mahdollisimman lyhyeksi. Toisin kuin muistion sivulla 14 kuvataan, tässä on ollut välillä suuriakin ongelmia. Sukupuolen korjaus on jo muutenkin rankka prosessi, ja mitä sujuvammaksi henkilötunnuksen muuttaminen saadaan, sen parempi.

Leino Unni
Trasek ry